

16

A KÁVÉHÁZ VÉDELMEBEN

Irta: Hollós Korvin Lajos

A felszabadulás óta állandó támadás folyik a kávéházak ellen. Ugyanekkor egyetlen sort sem olvastam például a mellékutcai kiskorcsmák ellen, ahol a jobbára gyűlevészből jött közönség tíz-húsz forintot költ személyenként és esténként, szemben a kávéházi vendégek másfél-két forintos feketét fogyasztó zömével. Már bevezetőben hangsúlyozom illetékeségemet a tárgyban: hosszú évek óta mellékutcai kiskorcsmával szemközt lakom, éjről-éjre mindent áthallok az emberi hangról téves hiedelmet tápláló, üvöltve beszélgető részeg csöceselék jóvoltából, s amit állítok, annak minden szavát vállalom is. Rámutatván némely helytelen kávéház-ellenességre, el szeretném mondani, mit köszönhet a demokrácia, a társadalmi fejlődés és a kultúra a kávéháznak. Ezért csak mellesleg említem, hogy például a dolgozók éjszakai nyugalma nem a kávéházak, hanem a zsivalgó korcsmák zavarják; hogy a századik csendrendeletre is fittyelhányó utcai énekesek nem feketét, hanem alkoholt fogyasztanak — s hadd emlékeztessenek itt arra, hogy „az alkohol öl, butít, nyomorba dönt”, míg a kávé: *boisson intellectuel*, az értelmesek itala, *rebellious liquor*, lázító ital — magát a kávéházat pedig már a hódító törökök „a világosság házána” nevezték, ahol az aranszavú *Hafiz* verseit olvasták kávézás közben. Hogy némely kávéházba valutasiberek és zugüzérek is járnak? Igaz. Viszont némely korcsmába betörök és rablógylkosok. De nem is itt keresendő a kávéház-ellenes izgatás nyitja. Hanem túlbuzgó neofitáinknak abban az igyekezetében, hogy a kávéházak támadásával polgárelles hangulatot keltsenek a dolgozó tömegekben. Mivel nem tudják, hogy ez az uszítás már több évszázados multra tekinthet vissza s a *mindenkori reakció fegyvere volt a város-ellenes, a felvilágosodás-ellenes, az urbanizmus-ellenes, a forradalom-ellenes harcban*; ezzel osztozták meg az országot, ezzel heccelték a vidéket a város ellen, ez volt az antiszemizmus és az ellenforradalom egyik legcsattanóbb fegyvere. Az, amit tehát mai ügyetlen túlzóink polgárelles akciónak vélnék, voltaképp *értelmiség-ellenes*, reakciós merénylet. Ne kényszerítsen engem senki a másfél pengős *boisson cérebral*, az agy-élénkítő ital fogyasztása helyett a hülyítő és jóval drágább bor fogyasztására! De túl mindezekben, megkockázatom és bizonyítom — a kávéház-ellenes tudatlanok oktatására — a vakmerőnek tetsző állítást, hogy a *demokrácia és a szocializmus, valamint kétszáz éve minden haladó irodalom és művészet egy kissé a kávéházban is született*, a „láztó ital” mellett, míg a fasiszta tömegőrület melegágya a korcsma volt, ahol az észrenyhító szeszital mérlik. Az utóbbi talán fölösleges bizonyítanom, hiszen még legifjabb neofitáink is jól emlékezhetnek rá.

Jules Michelet, a kiváló francia történétíró írja a „nagy forradalom” kapcsán: „A forradalom előidejének izgatott homonovusa a társadalmi kritikát Páris háromszáz kávéházában kezdte gyakorolni először”. S ez így igaz! Párisban 1671-ben jelentkezett a kávé, „ez a józan ital, az agy itala, amely ellenében a szesz italokkal, a szellem tisztaságát es világosságát felnövesztette”. Néhány évvel később a *Café Procope*-ban láttuk Molière-t, majd 1710 körül ugyanide (az akkor már 300 párisi kávéház egyike) járt Montesquieu, Voltaire, Rousseau, Diderot, Perron, D'Alembert, Buffon, Grimm és Lesage. Itt találkozunk az elégedetlen néppel, itt mondják el nyilvánosan véleményüket a korhadó feudalizmusról, itt készítik elő a Nagy Forradalmat. Montesquieu „Perzsa Levelei”-ből az derül ki, hogy a sziporkázó francia szellem a 18. század elején a kávéházban nőtt fel. S Michelet említi, hogyan látják e filozófusok 1710-ben a *Café Procope* kávéfűndái mögöl a Jövő sugarát — *un rayon de futur* — vagyis 1789-et, amikor a filozófus már gyakorlati politikussá, forradalmárrá, néptribunná fejlődött s már nem elmélkedik, hanem agitál. Párisnak ekkorra már ötszáz kávéháza forrong s a *Café de Foy*-ban Robespierre,

A Zrinyi kávéház frontja a Hatvani-utca (ma Kossuth Lajos-utca) sarkán

Marat, Desmoulin és jakobinus-társaik szervezik a forradalmat. Itt születik az *Ami du peuple*, Marat híres napilapja s a hasonló titkos szervezet, melynek diákok és mesterlegények a tagjai. 1789 július 13-án ebben a kávéházban ugrik fel a márványasztalra Camille Desmoulin, ugyanúgy, mint ötvenkilenc évvel később a Pilvax-kávéházban Petőfi. A kávéház a titkos páholyok előszobája a nagy francia forradalom magyar követőinél is, a Martonovics-féle összeesküvés magyar tagjainál, az *illuminátusknál* akik a kávé, a *boisson illuminatiste*, avagy a *jakobiták* (jakobinusok) itala mellett tervelik a forradalmat a pesti „Három Oszlopos Kávéház”-ban, a „Hét Választófejedelm” kávéházában, meg a budai „Híd-kávéházban”, hol ott ülnek már a bécsi politikai rendőrség spionjai is. Ugyanez években zárta be az angol kormány a londoni politikai kávéházakat (hogy át ne telepedhessenek a forradalom baktériumai Angliába), köztük a *Garraway Coffee-House*-t, amelyet *Macaulay*, a nagy angol történetíró „fontos politikai intézmény”-ként aposztrofál.

1789-től a 19. századba nyúlva az európai forradalmak mind a kávéházakban érlelődnek. 1848-at a párisi *Café Tortoni* és *Café Danemark*, a padovai *Café Pedrocchi*, a velencei *Café Quadri*, a bécsi *Kaffee Daun* és *Kaffee Griensteindl*, a milánói *Café del Duomo* és a pesti Pilvax-kávéház törzsvendégei készítik elő és robbantják ki. (Még a pincér is szabadság-szójátékkal szolgál ki a Pilvaxban: „Kaffee oder lieber Thee?” Azaz: Liberté!) Amiként a kitűnő Bévilacqua Borsody Bela írja: „1830 és 48 közt a *korszellem* az utcán szaladgál és amikor a kávéháza belép, *esprit du café* leszen belőle, amikor onnan ismét kilép, már a *barricade éltető szabadságszelleme*”. Valóban: a „februári forradalom” a *Café Tortoni* asztalaiból rakta az első *barrikádokat* 1848 Párisában, ugyanekkor a *Café Danemark*-ban osztozták a puskákat a munkásságnak; ennek a hírére mozdultak meg Berlin, Milánó, Padova, Velence és Bécs kávéháza, mely utóbbinak hírére egy kesztyűsége hozta Pestre, a Pilvaxba, ahonnan egy jurátus szaladt el Petőfiért. S a pesti Kávéházban, a Pilvaxban, az Arany Sasban, a Philosophusban, a Török Tsászarban felzengett a „Ca ira” és a márciusi dal: a *Marseillaise*. Hiába ültette be Metternich az összes kávéházakba spionjait.

Nincs helyem elmondani, mint szerveződtek a század forradalmi mozgalmak; a *cabetizmus*, *fourierizmus*, *blanquizmus*, *babeufizmus*, majd pedig a *marxizmus* Európa kávéházaiban. Az 1871-es párisi *Communarderie* ugyanúgy, mint az 1905-ös orosz forradalom. A 20. század legnagyobb zsenije: *Lenin*, svájci kávéházakban készíti elő társaival az 1917-es nagy forradalmat. S amiként Párisban a Palais Royal környéki kávéházak (*Procope*, *de Foy*, *Régence*, *Tortoni*) frontja lett a hagyományos forradalmi vihar-sarok, hasonlóképpen Pesten az 1861-es zendülések óta a Kossuth Lajos-utca sarka ez, ahol a tüntető diákság Zrinyi Kávéháza állt, majd ennek a helyére épült az Astoria: 1918 forradalmi kávéháza. Itt székelt októberben Károlyi Mihály, innen ment emigrációba a — párisi *Café Régence*-ba.

Még beszélhetnék Ady, Kunfi, Bokányi, Landler s a többiek kávéházairól, a New-Yorkról, a Paler Éróri, stb., elmondhatnám, mint jöttek össze a két világháború között negyedszázad magyar kommunista írói a Centrálban és az Andrássy-úti Lidó-kávéházban, mint ült a magyar forradalmi költőtriász harmadik tagja, Petőfi és Ady utóda: József Attila nap mint nap a Japánban, Balázshán, Bucsinzkyban verseit írva, s felsorolhatnám a költők, írók, festők, szobrászok, építésszek, tudósok, forradalmárok egész seregét, akik a pesti kávéházakban szőtték művészi álmajkat és konspirációikat. Minderre már nincs helyem. De talán ennyi is elég, hogy kevesebb gyűlöletet, de annál több kegyeletet és rokonszenvet igényelhessek még a túlbuzgó újaloldaliak részéről is a kávéházak számára.

A Pilvax kávéház a szabadságharc idején: 1848—49-ben

